

Отже, компетентне відображення соціально-економічної, громадсько-політичної, культурологічної, історичної, освітньо-наукової, побутової, звичаєвої та ін. тематики — це творчо-технологічний процес редакційної кухні, де центральною, організуючою особою є журналіст. Тому, на наш погляд, оцінювати працю журналіста потрібно не лише як фахівця, що натренувався збирати, описувати і публікувати в газетах факти, але й як особистості, що своїм задушевним словом, переконаннями активно допомагає формувати гуманістичні цінності, сприяє утвердженню справедливості, злагоди й миру. Ефективність впливу тематичної розмаїтості газет на читачів ґрунтується на психолого-педагогічних механізмах формування громадської думки, в основі яких — фаховий рівень аналізу фактів, подій і явищ, знання назрілих проблем суспільно-політичного життя, конструктивна оцінка, глибина і свіжість думок, обсяг і характер інформації, достовірність та оперативність її опублікування, яскравість, глибина й компетентність розкриття суспільно-політичних, соціально-економічних і національно-духовних процесів.

1. Брок Елмар, Хібаскова Яна, Таннок Чарльз. Дорожня карта включає Дамаск // День. 2006. 5 верес. 2. Гутиря І. І., Гутиря С. І. Маркетингова стратегія незалежного періодичного видання // Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. К., 2005. Т.20. С. 28 — 35. 3. Карпенко В.О. Тематично-змістове збалансування газети // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Журналістика. 2005. №13. С. 42 — 49. 4. Кетлін Крос, Роберт Галет. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичному суспільстві. К., 2000. 5. Народна рада затверджує закон про охорону громадських шляхів // Аль-Баас. 2006. 17 трав. 6. Продовження кампанії солідарності з Сирією та підтримка її щодо осудження зовнішніх тисків // Ас-Савра. 2005. 20 груд. 7. Сирія підтримує ліквідацію зброї масового знищення в близькосхідному регіоні // Аль-Баас. 2006. 31 берез. 8. Сирія спростувала інформацію про відновлення двосторонніх переговорів з Ізраїлем // Аль-Баас. 2006. 10 квіт. 9. Хабаш Мохаммад. Міфи та реалії ісламського фанатизму // Тишрін. 2005. 18 груд.; День. 2005. 27 груд.

УДК 070:655.41 (09) (477) «1899—1932»

Н. Б. Благовірна

РЕПЕРТУАРНІ ПРІОРИТЕТИ «УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ» (1899—1932)

Розглянуто діяльність одного з найвпливовіших галицьких видавництв кінця XIX — першої третини XX ст. — «Українсько-руської Видавничої Спілки». На основі оригінальних джерел виділено основні чинники та принципи формування видавничого репертуару.

Considered is the activity of one of the most influential Halych publishing centers of late 19th — first third of the 20th century — «The Ukrainian Publishing Association». The main factors and principles of publishing repertoire's formation is highlighted on the basis of original sources.

«Українсько-руська Видавнича Спілка» (далі — УРВС) — уже на старті своєї діяльності ознаменувалася значними видавничими успіхами. Невдовзі після заснування видавництво виходить *на друге місце щодо кількісних показників україномовної продукції серед тодішніх видавничих осередків* (поступившись лише Науковому Товариству ім. Т. Шевченка (далі — НТШ). Проте діяльність одного з найвитриваліших і найуспішніших видавничих проєктів на теренах Галичини ще недостатньо висвітлена. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив установити, що відомості про видавництво обмежуються окремими стислими довідками в енциклопедичних виданнях [15, 34], поодинокими згадками в деяких наукових роботах [16, 18, 36] та матеріалами оглядового характеру [38, 6]. Незначні ж відомості радянських видань не дають вичерпної інформації про згадуваний видавничий осередок [13, 19]. З огляду на це авторка вже зверталася до цієї теми [1—5]. Відсутність повних даних про УРВС спонукає авторку і надалі досліджувати її діяльність, аби через комплексне вивчення розвитку книговидання як невід’ємної складової нашої історії наблизитися до об’єктивного оцінювання тієї доби: проаналізувати видавничі зацікавлення УРВС, простежити тенденції розвитку тогочасного книговидання.

Серед проголошуваних намірів перших років домінувало прагнення наситити книжковий ринок тогочасної Галичини фундаментальними творами значних обсягів, які відповідно до запланованої стратегії видавничого осередку, окреслили масив двох серій — *«Белетристичної Бібліотеки»* (далі — *«ББ»*) (1899—1904) та *«Наукової Бібліотеки»* (далі — *«НБ»*) (1899—1904)¹. Орієнтуючись на поступальне нагромадження систематично ведених перекладів із зарубіжної літератури, продукування найкращих зразків власної белетристики, вироблення видань наукових, видавці² сегментували зусилля на визначених соціальних групах читачів.

Уже перший рік діяльності позначений масштабністю видавничих задумів. Зокрема, у межах *«ББ»* було заплановано випуск багатотомного видання повної спадщини П. Мирного³, М. Коцюбинського⁴ та ін. Розпочато ви-

¹ Упродовж 1899—1900 рр. видання цієї серії виходили під назвою «Національна бібліотека».

² Багаторічними редакторами УРВС були В. Гнатюк та І. Франко. Очоловав осередок М. Грушевський.

³ Про це, зокрема, повідомляє В. Гнатюк у листі до М. Коцюбинського 1900 р. Після невдалих спроб налагодити видавничі стосунки із самим П. Мирним В. Гнатюк просить про допомогу М. Коцюбинського. На той час 1900 р. накладом УРВС уже вийшла повість П. Мирного «Лихі люди», наступним кроком повинно було стати видання роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні», доповнене біографією та світлинно-письменником. Однак від подальшої співпраці П. Мирний відмовився, не дозволивши друкувати ні роман, ні повість «Повія». М. Коцюбинський, переповідаючи лист письменника, писав В. Гнатюку: «Незадоволений він (П. Мирний — Н.Б.) і тим, що Спілка на перший томик пустила «Лихі люди». Він їх перехрестив був у «Товариші» і подав до цензури, але там нарobili гвалту, що, як, мов, можна подавати такий твір до цензури. На превелику силу, одному знайомому Мирного вдалося узяти рукопис з цензури і умовити, щоб авторові не чинили халепи. «От уже через це одно, пише Мирний, галичани зовсім не до пуття зробили, що перш усього надрукували «Лихі люди» — наче гострим кілком пхнули! Коли вони владуться до Главн. Управ. по делам печати, то там не тільки заборонять «Лихі люди», а й до других видань моїх творів будуть і геть-то додивлятися» [26]. Видавництво (користаючи зі слів П. Мирного: «...якщо схотять, то й самі видадуть, що їм до впадоби» [27]) видає повість «Морозенко» (1900), оповідання «Лови» (1901), «Лихий попутав» (1901), «Серед степів» (1903), проте найвидатніший твір П. Мирного, його роман, через страх автора перед цензурними репресіями УРВС так і не надрукувала.

⁴ 1900 р. «Літературно-Науковий Вістник» (Т. 10, кн. 4, с. 154) оголошує: «Укр.-руська видавнича спілка добре прислухалася ся нашій літературі, розпочинаючи отсим томом (йдеться про видання «В пугах шайтана і інші оповідання» М. Коцюбинського — Прим. Н.Б.) *повне* — надіємось — *видане оповідань сего автора*» (виділено — Н.Б.). Далі виходили «По-людському. Оповідання з бессарабського життя» (1900), «Поєдинок і інші оповідання» (1903), «У грішний світ» (1905), «Дебют» (1911), «Тіни забутих предків» (1913).

пуск драматичної спадщини В. Шекспіра в перекладах П. Куліша, потреба в яких «дається вже здавна відчувати», бо стали «цінним придбанем для нашої літератури» [31]. Тогочасна українська суспільність уперше мала змогу ознайомитися з його спадщиною в українському перекладі⁵. Багатотомне видання Спілки, що виходило у світ протягом 1899 — 1902 років, охоплювало десять драматичних творів⁶ з передмовою та коментарями І. Франка. Передбачалося, що прибутки із розпроданих видань У. Шекспіра повинні дати початок до заснування т. зв. «*Шекспірового фонду*», кошти якого йтимуть «на публіковане українських перекладів дальших творів Шекспіра, а також інших класичних творів чужих літератур» [37]. Однак ініціатива видавництва не отримала гідної підтримки серед тогочасної суспільності. Частково це пояснювалося обмеженістю географії збутів: видання розповсюджували лише в Галичині, оскільки вони були заборонені в Підросійській Україні. І. Франко вважав, що причина невисоких розпродажів криється ще й у появі 1900 р. у Галичині декадентської літератури, якою почала захоплюватися частина молоді. Попри незначні накладки (1000 примірників, тираж 1200 одиниць мали лише «Юлій Цезар» (1900) та «Антоній і Клеопатра» (1901) й невисоку ціну (1,40—1,80 корони), середній показник реалізації на кінець 1902 р. становив 26% кожного найменування. Відповідно коштом «Шекспірового фонду» було надруковано лише переклад того ж П. Куліша «Чайд-Гарольдова мандрівка» Г. Байрона (1905)⁷. Видавці з боєм констатували, що українська громадськість швидше

⁵ Щоправда, дещо вийшло ще 1881 р. заходом П. Куліша — 1 том писань У. Шекспіра «Отелльо, Троїль і Крессіда, Комедія помилок». Проте успіху цей видавничий проект не мав. Пролежавши близько десяти років, уже після смерті П. Куліша, наклад був проданий Книгарні НТШ, де також не розкуповувався. 1899 р. у середовищі київських інтелектуалів визріває думка поновити вихід драм У. Шекспіра, навіть знайдено кошти для початку друку, проте реалізувати ідею на теренах Східної України через цензурні заборони було неможливо. Цей обов'язок перебирає УРВС, її головним координатором та натхненником стає І. Франко.

⁶ «Гамлет, принц данський» (1899), «Приборкана гоструха» (1900), «Макбет» (1900), «Коріолян» (1900), «Юлій Цезар» (1901), «Антоній і Клеопатра» (1901), «Багацько галасу з нечевля» (1901), «Ромео і Джульєтта» (1901), «Король Лір» (1902), «Міра за міру» (1902).

⁷ Переважно вся продукція в межах серій виходила коштом УРВС. Окрім видань, що вийшли заходом «Шекспірового фонду», ще незначна частка видань Спілки була видана коштом авторів: серед них «Буденне жите. Психологічні малюнки» (1902) В. Кравченка (див. лист В. Кравченка до В. Гнатюка 1901 р., що зберігається у фондах ЦДА Львова: «Висилаю сто рублів для «Видавничої спілки», на які вона має видати збірку моїх творів, які зараз друкує д. Маковей у «Буковині» [24]. Надалі видавничі розрахунки між УРВС та В. Кравченком здійснювалися за схемою: з видрукованого накладу у 1000 примірників «я жадав би, щоб міні самому, — писав В. Кравченко, — лишили 100 примірників... ну, а 900 примірників, то належуться «Видавничій Спілці», але за ці вона, я так гадаю, повинна дати міні кілька своїх паїв» [25]); писання А. Кримського «Пальмове гілля. Екзотичні поезії (1898—1901)» (1901) (У листі до В. Гнатюка А. Кримський писав: «...засилаю до друкарні початок рукопису своєї збірки поезій: «Пальмове гілля». Друкуватиметься вона форматом «Вид. спілки», тільки на инакшому, дуже доброму папері. Ви писали, чи не оддав би я її до серії Спілки. З великою охотою. Умови мої такі: всіх примірників буде 600, й того числа я собі беру 100 прим. (пересилка, очевидно, піде теж на мій кошт), а 500 прим. дарую Спілці на повну власність; який буде дохід з продажі, Спілка може його обертати на що схоче» [22]. На пропозицію Спілки збільшити наклад до 1200 примірників, А. Кримський відповідає згодою забезпечити матеріальний бік повного тиражу, й одночасно повідомляє про намір видрукувати власним коштом й «Бейрутські оповідання», накладом 1200 екземплярів, 100 з яких «на веліновім папері» [23]).

та ефективніше розкупує «твори переминаючої вартости але за те голосні та сензаційні по змісту» [17], та все ж не полишають надії, що У. Шекспір «таки піде», адже його твори, «обчислені не на однудену моду, будуть і в українській мові робити свій вплив — повільно, але певно» [37]. Видавничі прогнози підтверджуються вже 1904 р.: проаналізувавши збути видавничого доробку, І. Кривецький виявляє певні тенденції. Він зазначає, що попит на драматичні твори У. Шекспіра у ті роки серед української громадськості зростає: на кінець 1903 р. удалося реалізувати близько 50 % тиражу перших випусків.

Загалом же у межах «**ББ**» побачили світ твори найвидатніших українських белетристів, переклади відомих закордонних письменників: І. Франка «Поєми» (1899), «Захар Беркут» (1902); О. Кобилянської «Покора» (1899); Н. Кобринської «Дух часу і інші оповідання» (1899); Лесі Українки «Думи і мрії» (1899); Б. Лепкого «3 житя» (1899); Л. Мартовича «Нечитальник» (1900); В. Стефаніка «Дорога» (1901, 1917); А. Кримського «Пальмове гилля: Екзотичні поезії (1898—1901)» (1901); Марка Вовчка «Народні оповідання» (3 т., 1903, 1918); Гі де Мопассана «Дика пані і інші оповідання» (1899); «Горля і інші оповідання» (1902); К. Гамсуна «Голод» (1899); Л. Толстого «Відроджене» (3 т., 1901); Г. Гайне «Подорож на Гарц» (1902); М. Горького «Мальва і інші оповідання» (1904) та ін.

Разом з тим виходила «**НБ**», де було надруковано найкращі оригінальні та перекладні твори наукового спрямування. Розпочавши нову серію виданням К. Кавці «Народність і її початки» (1899), видавці оголошували: тут «будуть містити ся твори з області економії, історії, політики і т.д. На найблизші випуски призначені переклади з Фаєрбаха і Енгельса, а також оригінальні праці» [31]⁸. У межах «**НБ**» було надруковано К. Флямарион «Небо» (1901), М. Драгоманов «Переписка» (1901), Г. Тен «Філософія штуки» (1902), Дж. Інгрем «Історія політичної економії» (1903), Е. Феррієр «Дарвінізм» (1904) та ін.

Твори «**ББ**» кількісно переважали видання «**НБ**»⁹, адже визначальним для УРВС був принцип самоокупності видань. Наукова ж книга не користувалася значним попитом. Як зазначає І. Кривецький, тодішня «руська інтелігентна публіка зовсім не інтересуєть ся книжками наукового змісту, такі книжки не мають відбуту, тим то й Видавнича Спілка не може мимо найширшої волі пускати більше поважніших наукових книжок, як одну — дві на рік» [21]. Серед інших причин: «брак відповідних оригінальних праць, недостача добрих перекладачів» [9]. Окрім того, нішу наукового книговидання зайняло у Львові НТШ. Розпочинаючи «**НБ**», видавці проголошують, що вона не зберігатиме періодичності: «виходила рідше — о скільки дирекції для неї лишало ся фондів і часу» [32]. В. Гнатюк зауважував, що ця обставина

⁸ Очевидно, саме завдяки випуску цих видань, діяльність Спілки принаймні побіжно згадувалася у виданнях радянської доби.

⁹ Упродовж 1899—1904 рр. у межах «**ББ**» вийшла 61 книга, у межах «**НБ**» — усього 13.

негативно позначилася на інтенсивності наповнення серії. «Ся довільність, — наголошує він, — не вийшла одначе на користь другої серії, бо її уважано менше важною, а наслідком того було, що за шість літ її існування появило ся в сій серії ледви 13 наукових книжок, тай то одного року вийшло 6, а на иньших п'ять літ припало ледви 7 книжок» [9].

Стрижневим принципом формування видавничого репертуару УРВС стало свідоме прагнення через кількісне та якісне нарощення самобутніх національних видань сприяти культурному та інтелектуальному поступу української нації. Відповідно добір творів для видавничого втілення відбувався з огляду на формування корпусу національних видань в українськомовному втіленні. «Ніякий об'єктивний критик не скаже, щоби вибір авторів та творів був лихий» — небезпідставно зазначав В. Гнатюк [10]. Вибір падав на видання, що своїм змістом так чи інакше були пов'язані із суспільним, громадським чи науковим життям України, або ж на ті, проголошені думки, ідеї яких могли бути перейняті українцями чи трансформовані в українській дійсності. Очевидно, це і визначало «гуманітарну ауру нації» (термін Л. Костенко) тієї доби, пояснювалося віковичним прагненням витворити потужний комплекс наук, що охоплюють усі сфери суспільного життя, включно з освітою, літературою, мистецтвом, в їхній інтегральній причетності до світової культури і, звичайно ж, у своєму неповторно національному варіанті [20]. Масив «**ББ**» (1899—1904) та «**НБ**» (1899—1904) складала твори, «призначені головно для заможнійшої інтелігенції». УРВС прагне наситити книжковий ринок Галичини фундаментальними творами значних обсягів: «Збираючи сили й материяльні засоби «Видавничка Спілка», наразі обмежила ся поки що на більші, а через те й дорожші видання» [7]. Видавничка політика немов розшифровується словами І. Франка, який відзначав, що «українська література у Галичині знаходиться на рівні брошур або втікає під крила журналів» [35]. Зосередження видавничих наголосів у межах визначених серій дозволяло планомірно та систематично заповнювати прогалини книжкового ринку, ретельно та виважено реалізовувати потреби певного читацького сегменту. Протиставляючи хаотичному книговидавництву попередніх років комплексний підхід до формування видавничого репертуару, серійність витісняла синкретизм, що панував у книговиданні тих років, одночасно дозволяючи втримувати власного читача, формувати та примножувати середовище постійних споживачів.

Проте вже невдовзі стало очевидним, що белетристична та наукова серії не поглинули всіх потреб та зацікавлень українського читача — значний масив науково-популярних видань, невеличких творів красного письменства, що не відповідали програмним вимогам згадуваних серій, залишилися поза увагою видавців. Відтак 1901 р. співробітники УРВС збалансують зацікавлення споживачів і щодо обсягів пропонованих видань: після відкриття «*Літературно-Наукової Бібліотеки*» (далі — «*ЛНБ*» 1901 р.) пріоритети «малої» та «великої» форми у видавничому доробку інституції вирівнялися. «*ЛНБ*» (1901—1904) виходила за редакцією В. Гнатюка по два випуски щомісяця. Від двох інших серій

«ЛНБ» відрізнялася тим, що тут видавничо втілювалися «твори невеличкі об'ємом, різного змісту, а наукові книжечки мали виходити на переємину з белетристичними»¹⁰ [9]. Окрім того, «ЛНБ» стала взірцем «найдешевшого в нас видавництва» [9]. Пророкуючи більший попит на її видання, видавці збільшують середні тиражі, що в перші роки становили близько 3000 примірників, у той час як накладі перших двох серій обмежувалися 1200—1500 екземплярами¹¹.

Серед видань перших років переважали переклади. Упродовж 1899—1902 років перекладна белетристика складала 53% видань красного письменства, перекладні ж твори наукового спрямування становили 70% усього масиву наукової книги. Як зазначає М. Грушевський, для низки перекладів «вперше отворена тут дорога» — Л. Толстого, В. Шекспіра, Е. Ленрота і т. д. Довгі роки представленість перекладної літератури Галичини обмежувалася «Бібліотекою найзнаменитших повістей» («Бібліотека «Діла») — книжковою серією, яку в період з 1881 до 1891 р. видає редакція газети «Діло». Наповнюючи видавничий портфель, особливо у перші роки, М. Грушевський наполягав: «найважніше... — ряд перекладів з чужих літератур» [12]. «Добрі переклади великих творів чужих літератур мають велику вагу», — додає І. Франко [37]. Реалізовувати задумане повинні були кращі письменницькі, популяризаторські, перекладацькі сили України, що, окрім усього, були ще й сильними мовними особистостями. Тогочасна оригінальна література, особливо твори наукові, часто-густо програвала щодо якості перекладним взірцям. Орієнтуючись на випуск лише естетично вартісних творів, одночасно даючи можливість українській книзі вирости до рівня зарубіжної, Спілка в конкретних умовах прагнула культивувати на суспільному ґрунті якнайбільшу кількість україномовних видань, хоч би і перекладних, що виховували б і збільшували чисельно зацікавленого читача, привчали до систематичного читання та купування української книги. І. Франко зауважував: особливого змісту це набуде, «коли впадуть дотеперішні китайські стіни, які ділять нас від України. Наша література і преса мусить перейти на висший рівень, коли не захоче гинути в конкуренції з тим типом літератури і преси, що

¹⁰ Задум нової серії, зокрема, високо оцінив М. Коцюбинський: «Замір Спілки видавати популярні брошури для молодіжі — дуже мені до вподоби, — писав він у листі до В. Гнатюка — Радю візьмуся зладити 2—3 таких брошури... та й постарася популяризувати Ваш замір у нас» [28]. У виборі творів для друку в «ЛНБ» М. Коцюбинський цілком покладався на авторитет співробітників УРВС, не визнаючи власної привілейованості та можливої творчої свободи: «краще було б, якби Ви самі намітили якийсь план, систему, і відповідно до того теми. Тоді б видання такого роду не мали б характеру чогось випадкового, не зв'язаного одною ідеєю» [29].

¹¹ Окрім того, щоб «ЛНБ» була «доступною для найширших верств нашої суспільності», УРВС на початку встановлює передплату на видання серії, що дозволило здешевити передплачувані книги: вартість річної передплати була всього 5 корон. Навіть у роздрібній торгівлі видання коштували недорого, «бо числено на більшу покупність», на швидке та широке розповсюдження видань. Щоправда, невдовзі ініціативу видавництва було згорнуто через незначну на загал кількість постійних передплатників.

виробив ся в Росії не вважаючи на цензурний тиск, а може власне завдяки йому» [35]. Одночасно високі показники перекладної літератури покликані були наповнити книжковий ринок Галичини якісними джерелами світової культури. Адже за браком таких українська громадськість послуговувалася їх російськими чи польськими відповідниками, мимоволі зазнаючи чужих мовних впливів. Одночасно з якісними перекладами повинна була випускатися належно представлена кількісно оригінальна література. Видавці неодноразово наголошували на потребі **формувати корпус зрілої та підготовленої автури, що розширило б та збагатило потенційні можливості української книжки**. Творчі зусилля видавців забезпечували еволюцію українського книжкового руху, адже орієнтувалися на поступальне нагромадження систематично ведених перекладів із зарубіжної літератури, продукування найкращої оригінальної белетристики, вироблення видань наукових, що **повинні були стати частиною системного цілого — бездоганно налагодженої системи національного книговидання**.

1904 р., за пропозицією М. Грушевського, серії було остаточно реформовано. Відтоді книжкова продукція УРВС виходила в межах **«Літературно-Наукової Бібліотеки»** (1904), що розпадалася на дві серії — **серія 1** (т. зв. **«велика»**)¹² та **серія 2** (т. зв. **«мала»**)¹³. Коментуючи нововведення, В. Гнатюк зазначав, що злиття **«ББ»** та **«НБ»** у новостворену **серію 1 «ЛНБ»** підпорядковувалося стратегічним завданням осередку, зроблено це було, «дивлячись на задачі товариства не тільки з торговельного, але й з загально-культурного становища» [9]. Планувалося, що пріоритети творів красного письменства та видань наукового спрямування відтепер ділитимуться навпіл: 12 книжок протягом року, половина з яких — белетристика, стільки ж — наукові видання. «З культурного боку вона (переміна — **Н.Б.**) повинна бути дуже корисна» [9], — проголошували видавці. Невеличкі брошури **«малої»** серії коштували в межах 6 — 100 сотиків, відповідно орієнтувалися на широкого читача з народу, молодь на незаможну і збіднілу верству населення; книги **«великої»** серії — у середньому 2 — 3 корони, розраховані були на інтелігенцію. Інтенсивність серій зберігалася до 1918 р., надалі видання виходитимуть залежно від чинників матеріального характеру. Надалі пропорційно друковано зразки художньої літератури та наукові твори, як оригінальні, так і перекладні. Невдовзі частка перекладних та оригінальних писань практично вирівнюється. **Уже під кінець 1905 р. у видавництві, що на той час випустило у світ 183 книги (220 чисел, загальним накладом 262600 примірників)**, видруковано 87 власних літературних здобутків проти 96 надбань інших народів.

¹² Серію 1 **«ЛНБ»** було сформовано 1904 р., проте вона охоплювала видання 1899—1921 рр. — 151 випуск.

¹³ Серія 2 **«ЛНБ»** сформована 1904 р., охоплювала видання 1901—1924 рр., — 167 випусків.

З 1905 р. УРВС перебирає від НТШ випуск журналу *«Літературно-Науковий Вістник»* (далі — *«ЛНВ»*), що за складом авторів і змістом публікацій набув характеру всеукраїнського видання. У зв'язку з тим зростають видатки Спілки, відповідно дещо сповільнилася періодичність серій. Однак це істотно не вплинуло на питому вагу видавничої продукції УРВС на тогочасному книжковому ринкові. Уже 1903 р. видавництво виходить на друге місце, після НТШ, щодо кількісних показників україномовної книги, утримуючи лідируючі позиції аж до 1918 р. Згодом М. Грушевський писатиме, що видавництво розвинуло «незвичайно живу й широку, як на тодішні обставини, видавничу роботу», «особливо в роках 1899—1908» [11].

Ослаблення видавничих потужностей починає дошкуляти УРВС уже 1917 р. Книжкова продукція осередку тих років, віддзеркалюючи загальні тенденції книговидавництва, в основному, зосереджувалася на перевиданнях. Характеризуючи книжкове виробництво 1917—1918 рр. Східної України, Ю. Меженко зазначав: «Книжка, хоч трохи поважніша змістом та розмірами, неодмінно була тільки перевиданням книжки передреволюційної. Можливо, що це треба пояснити не стільки браком авторів, скільки хапливістю та нервовістю часу, коли вже передчувалися і помічалися події близької громадянської війни» [6]. Схожі тенденції склалися й у Галичині. Спілка розпочинає діяльність перевиданням «Дороги» В. Стефаника, повторним виданням «Народних оповідань» Марка Вовчка, передруком «Вія» М. Гоголя та ін. Проте з'являлися й нові книги, що ставали лідерами продажів: «Народні новели» та «Народні байки» В. Гнатюка¹⁴, «Мрії Каріни Брандт» Г. Гаерштама та «Забобон» Леся Мартовича (книга отримала найвищу оцінку української громадськості¹⁵). Відкидаючи критичні зауваження щодо активності УРВС, В. Гнатюк зазначав: «коли хто придивив би ся докладнійше діяльності Видавничої Спілки, пізнав відносини, серед яких у ній іде праця, той здивував би ся певно, що є така праця, як є» [8].

У 20-х роках об'єктивні процеси розвитку суспільства, переорієнтація українського громадянства на теренах Галичини породили значне зацікавлення світовою літературою, з якою тепер знайомляться в оригіналах. Асортимент видавництва, що певний час тяжів до кількісної переваги перекладних взірців белетристики та наукової літератури над оригінальними, також змінюється.

¹⁴ Щоправда, роботу над виданням цих двох книг було розпочато ще перед війною.

¹⁵ В. Гнатюк листувався у справах погодження друку повісті Леся Мартовича з його спадкоємцем І. Новодворським (виплачений гонорар становив 800 корон), де останній повідомляв: «...зголошуюся з готовністю передати її Вид. Сп. як що Вп. Пан Редактор возьмуть під згляд її дефект, а саме, перша картка ушкоджена при нагоді плюндровання москалями хати Мартовича... Буде залежати від Вп. Пана Редактора, чи видати повість в такому стані, чи узнають евентуально за конечне доштукування її» [30]. З огляду на це повість (що за оцінкою сучасників, «читається, не відкладаючи її з рук») вийшла друком: «З портретом автора і знімком з першої сторінки машинового письма, яким була переписана повість, наддертої при «господарюванню» російських військ» [30].

Попит на перекладну літературу, яка слугувала своєрідним містком між світовими надбаннями у царині літератури та вітчизняним споживачем, значно зменшується, щоправда, одночасно поглинаючи національний струмінь продукції: «Авдиторія змінилась від цього часу чимало. Війна, що розкинула галичан по світі, відкрила їм велику тайну, що світ не скінчиться у Відні, ні навіть у Берліні. І коли перед війною можна було порахувати на пальцях земляків, що студіювали якусь чужинну літературу поза німецькою, нині серед нового покоління знайдете не одного такого, що краще володіє французькою чи англійською мовою, ніж... рідною» [33]. Як наслідок, відбувається втрата гармонії між національним споживачем і національною літературою (і як кінцевим продуктом у вигляді книжки, і, що не менш важливо, як результатом літературної творчості, що відповідно породжує застій у лоні всього літературного процесу).

Серед видань останнього десятиліття пріоритетність надається виданням біографічного, мемуарного характеру, життєписам визначних діячів української культури, ядро автури окреслюють співробітники осередку: «Шевченкова освіта (З приводу одної легенди)» В. Дорошенка; «Михайло Драгоманів — ідеолог Нової України», «Шевченко — поет життя й чину» М. Галушинського; «Шевченко — маляр» М. Голубця; «Ті, що від нас відійшли: Посмертні згадки» М. Лозинського та ін. Прослідкувати певні тенденції щодо формування видавничого репертуару у ці роки надто важко, позаяк втрачено було основний рушійний момент — безперервність видавничого процесу. Основні зусилля спрямовувалися на вишукування коштів для випуску видань, відтак втрачено певну системність у підборі матеріалу. Однак попри незначну кількість, продукція і надалі відповідала всім якісним характеристикам, спрямовувалася на задоволення потреб українського суспільства. Так, В. Дорошенко, аналізуючи освітянські та наукові завдання передових галицьких культурних кіл, що актуалізуються після воєнних лихоліть, виводить формулу видавничої політики новочасного осередку друку: «Конечне напр. було би популярне видане в перекладах на літературну мову ріжних давних памяток, як от літописий, козацьких хронік, то що. Конечні також повні критичні видання творів наших клясиків новішого часу й дешеві масові видання окремих їх творів, і т.д.» [14]. Основні положення накладаються на програмні завдання УВС (підсерія «Тексти й пояснення...» І. Франка, *серія 1* та *серія 2* «ЛНБ»). Видавнича продукція Спілки зберігала свою актуальність та доцільність, за певних сприятливих обставин видавництво (як от матеріальна стабільність, достатня кількість співробітників та ін.) могло і надалі залишатися одним із передових осередків Галичини. Успішність УРВС засвідчує дієвість алгоритму видавничої політики зокрема і новітнього видавництва, що полягає у збалансованому представленні класичних та новітніх, оригінальних і перекладних творів художньої й наукової творчості, що дозволяє, зберігаючи визначену адресну прицільність, інтегрувати запити читачів різних вікових груп.

Отже, протягом усього існування УРВС незмінно видавала та популяризувала кращі твори світової літератури, поширювала передові сус-

пільні і наукові погляди. Відразу ж після заснування видавництво запроваджує серійність для формування видавничого репертуару. Розмежування видань на серії сприяло подоланню нерозчленованості, синкретизму книговидавничого ринку, що невпинно еволюціонував. Забезпечуючи водночас безперервність та планомірність виходу україномовної видавничої продукції, видавці продумано й безпомилково вибудовують далекоглядні видавничі плани, керуючись, перш за все, національними інтересами української суспільності.

1. Благовірна Н. Видавнича продукція «УРВС» (1899—1932): автори та читачі // Зб. праць НДЦП. Львів, 2004. Вип. 12. С. 178—186. 2. Благовірна Н.Б. Впровадження ринкових стратегій у видавничу справу в кінці XIX — на початку XX ст. (на прикладі «УРВС») // Поліграфія і видавнича справа. 2003. № 40. С. 173—180. 3. Благовірна Н. Розвиток традицій минулого у практиці нинішніх українських видавництв // Вісн. Дніпр. ун-ту: Літературознавство. Журналістика. 2003. Вип. 6. С. 311—315. 4. Благовірна Н. Український книжковий ринок на теренах Галичини кінця XIX — першої третини XX ст. (на прикладі «УРВС») // Вісн. Сумського держ. ун-ту: Філол. науки. 2004. № 1 (60). С. 170—175. 5. Благовірна Н. «УРВС» (1899—1932) як провідний осередок книговидання Галичини // Друкарство. 2003. № 4 (51). С. 88—90. 6. Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX — перша третина XX ст.): Навч. посіб. / За ред. Н. Зелінської. Львів, 2003. 7. Відозва українсько-руської Видавничої Спілки // ЛНВ. 1900. Т. 12. Кн. 12. С. 199. 8. Гнатюк В. В справі Л.Н.Вістника. (Відповідь д-ру В. Левицькому) // Діло. 1903. Ч. 117. 28 мая (10 червня). С. 3. 9. Гнатюк В. Видавнича Спілка // ЛНВ. 1906. Т. 33. Кн. 2. С. 315. 10. Гнатюк В. На що у нас видають ся книжки? // Діло. 1917. 7 марта. С. 2. 11. Грушевський М. Апостолові праці // Спогади про Івана Франка. Львів, 1997. 12. Грушевський М. Одна з наших культурних потреб (В справі УРВС) // Діло. 1902. Ч. 97. 2 (15) Мая. С. 1. 13. Дей А. Издательства украинской книги в XIX — начале XX вв. // Книга. Исследования и материалы. М., 1965. Вып. 10. С. 183—191. 14. Дорошенко В. Наші шкільні й наукові завдання по війні // Діло. 1918. 6 січня. С. 6. 15. Енциклопедія українознавства / Гол. ред. В. Кубійович. Париж-Нью-Йорк, 1980. С. 3455—3456. 16. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів, 2002. С. 404—405. 17. Каталог видань Українсько-Руської Видавничої Спілки у Львові (1899—1912). Львів, 1913. 18. Ківшар Т. І. Український книжковий рух як історичне явище (1917—1923 рр.). К., 1996. 19. Книга і друкарство на Україні / За ред. П. Попова. К., 1965. 20. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала. К., 1999. С. 7. 21. Кривецький І. Український видавничий рух в 1903 р. // ЛНВ. 1904. Т. 25. Кн. 3. С. 123. 22. Лист А. Кримського до В. Гнатюка, від 16.06.1901 р., з Київщини // ЦДІА Львова. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2275. Арк. 145. 23. Лист А. Кримського до В. Гнатюка, від 20.10.1901 р., з Київщини // ЦДІА Львова. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2275. Арк. 146—149. 24. Лист В. Кравченка до В. Гнатюка, від 18(31).12.1901 р. // ЦДІА Львова. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2275. Арк. 46. 25. Лист В. Кравченка до В. Гнатюка, від 2(15).10.1902 р. // ЦДІА Львова. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2275. Арк. 52 (зворот). 26. Лист М. Коцюбинського до В. Гнатюка, від 6.07.1900 // Коцюбинський М. Листи до В. Гнатюка: Тв. в 5 т. Т. 3. К., 1949. 27. Лист М. Коцюбинського до В. Гнатюка, від 6.07.1900, Чернівці // Там само. 28. Лист М. Коцюбинського до В. Гнатюка, від 27.08.1900 // Там само. 29. Лист М. Коцюбинського до В. Гнатюка, від 18.09.1900 // Там само. 30. Назарук О. Забобон. Півість Леся Мартовича // Діло. 1917. 19 жовтня. С. 2—3. Рец. на кн.: Мартович Л. Забобон: Півість. Львів, 1917. 31. Нові книжки // ЛНВ. 1899. Т. 8. Кн. 12. С. 184. 32. Плян видань Видавничої Спілки // Хроніка і бібліографія. З літератури і науки. ЛНВ. 1904. Т. 28. Кн. 12. 33. Рудницький М. З проблем літератури. Наші літературні взаємини // Діло. 1931. Ч. 170. 1 серпня. С. 4. 34. Українська Загальна Енциклопедія / За ред. І. Раковського. Львів-Станіславів-Коломия, 1933. Т. 3. С. 1013. 35. Франко І. Українська література за 1898 р. // Збір. тв. у 50 т.: Т. 32. Літературно-критичні праці (1899—1901). К., 1981. 36. Хоню В. Діяльність видавництва «Вік» (1894—1919). Становлення видавничої галузі в Україні: Дис... канд. філол. наук К., С. 115. 37. Шекспірів фонд // Діло. 1903. Ч. 89. 23 цвітня (6 мая). С. 3. 38. Якимович Б. Українсько-Руська видавнича спілка // Український альманах. Варшава, 1999. С. 125—128.